

Stockholm den 20 december 2022

R-2022/2426

Till Justitiedepartementet

Ju2022/02885

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 22 november 2022 beretts tillfälle att yttra sig över Domstolsverkets promemoria Förslag till ändring i förundersökningskungörelsen.

Sammanfattning

Advokatsamfundet, som hänvisar till tidigare yttranden i angränsande remitterade förslag,¹ avstyrker promemorians förslag om ändringar i förundersökningskungörelsen och vill i övrigt framhålla följande.

Bakgrund

Till följd av en kraftig kostnadsutveckling i de brottmål vid tingsrätt som kallas förordnandemål föreslås, för att uppnå en mer effektiv kostnadskontroll på området, en ny taxa som reglerar ersättningen till rättsliga biträden i förordnandemål. Taxan ska gälla både för offentliga försvarare och målsägandebiträden och baseras på förhörstiden under förundersökningen, på samma sätt som dagens brottmålstaxor utgår från tiden för huvudförhandling.

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 5 oktober 2022 över Domstolsverkets promemoria Förslag till föreskrifter om taxa i förordnandemål samt vissa ändringar i Domstolsverkets övriga föreskrifter om taxor, liksom Advokatsamfundets yttrande den 30 juni 2021 över promemorian Förbättrad kontroll av ersättningsanspråk i brottmål där åtal inte har väckts.

Ovan angivet förslag har tidigare avstyrkts av Advokatsamfundet och samfundet vidhåller och hänvisar till de synpunkter och den kritik som riktats mot förslaget om taxa i förordnandemål. Domstolsverket har trots dessa synpunkter beslutat att gå vidare med förslaget om införande av taxa i förordnandemål och föreslår att föreskrifterna ska träda ikraft den 1 januari 2023. Inför ett framtida ikraftträdande föreslås vissa ändringar i förundersökningskungörelsen.

I den nu remitterade promemorian föreslås, som ett led i att införa taxa i förordnandemål, att förundersökande myndighet åläggs en författningsreglerad underrättelseskyldighet avseende förhörstiden under förundersökningen.

Synpunkter

Allmänna utgångspunkter

Av 21 kap. 7 och 8 §§ RB följer att advokaten med nit och omsorg ska tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning. Av 21 kap. 7 § RB följer vidare att försvararen, så snart det kan ske, genom överläggning med den misstänkte, ska börja förbereda försvaret. Av 3 § lag om målsägandebitråde framgår att målsägandebiträdet ska tillvarata målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden under processens gång.

Av 21 kap. 10 § RB följer att en försvarare har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för det arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget krävt. Ersättning för arbete ska bestämmas med utgångspunkt i den tidsåtgång som är rimlig med hänsyn till målets art och omfattning och med tillämpning av en timkostnadsnorm. Av 4.1.1 i Vägledande regler om god advokatsed (VRGA) framgår att det arvode en advokat debiterar alltid ska vara skäligt.

Generella synpunkter

Arbetet under förundersökningen är en central och viktig del av uppdraget som offentlig försvarare och målsägandebitråde. Advokatsamfundet vill inledningsvis understryka att förhörstiden är en olämplig måttstock för att bestämma skälig ersättning till ett målsägandebitråde eller offentlig försvarare, eftersom det många gånger saknas samband mellan hur långt ett förhör har varit och hur mycket arbete som krävs för att tillvarata klientens intressen i enlighet med de advokatetiska reglerna.

Som exempel kan det i rollen som målsägandebiträde för en efterlevande familj i ett fall som handlar om mord många gånger krävas en stor arbetsinsats i form av stöttning, rådgivning m.m., samtidigt som det är vanligt att mycket korta eller inga polisförhör behöver hållas med de anhöriga. I rollen som försvarare är det vanligt att den misstänkte själv väljer att inte besvara några frågor vid polisförhör, vilket i regel leder till korta förhör, samtidigt som misstanken många gånger kan vara komplicerad och allvarlig och kräver mycket arbete utöver förhöret för att förbereda den misstänktes försvar på bästa sätt.

Vad som skrivs på s. 6 i promemorian angående att *”En taxa underlättar domstolarnas hantering av arvodesfrågorna eftersom rätten i det enskilda fallet kan presumera att ersättning enligt taxan motsvarar skälig ersättning”*, ifrågasätts därför med skärpa. Ett sådant påstående är varken förankrat i verkligheten eller förenligt med principen om försvararens roll att ombesörja att den misstänkte garanteras en rättvis rättegång i enlighet med Europakonventionens krav. Vidare framgår på samma sida i promemorian att *”En taxa medför även en ökad förutsägbarhet för det rättsliga biträdet som därmed lättare kan planera och begränsa sitt arbete till en rimlig nivå”*. Advokatsamfundet ställer sig kritiskt även till detta uttalande och kan inte nog framhålla att tiden för förhör inte säger något om hur mycket tid som krävs för att utföra sitt uppdrag på det kvalitativa sätt som de advokatetiska reglerna kräver.

Advokatsamfundet är av uppfattningen att det behöver finnas ett stort utrymme att kunna frånga taxan i ärenden där uppdraget är sådant att det krävts en större insats av den offentliga försvararen eller målsägandebiträdet.

Vidare kan en aktiv försvarare under förundersökningsprocessen många gånger bespara rättsväsendet onödiga åtal och frihetsberövanden, dels genom att påvisa brister och vidta egna utredningsåtgärder redan på förundersökningsstadiet, dels genom att ge klienten rådgivning och dels exempelvis noggrant förklara innebörden av ett strafföreläggande, vilket besparar domstolarna många processer. Att begränsa en framtida ersättning till att baseras på förhörstiden riskerar därför att leda till mindre aktiva ombud och fler onödiga åtal om en försvarare inte får skälig ersättning för nödvändigt försvarsarbete utöver förhörstiden. Advokatsamfundet vill lyfta frågan om taxa framförallt ska kunna aktualiseras i de mål där strafföreläggande eller liknande påföljd främst är aktuellt.

I promemorian lyfts som ett av huvudargumenten till införandet av taxa i förordnandemål att förordnandemålen bedöms ha stor inverkan på kostnadsutvecklingen och att det under år 2010 inkom ca 15 000 förordnandemål till tingsrätterna, vilket år 2020 ökat till drygt 40 000. Advokatsamfundet saknar en analys av om denna ökning kan ha sin grund i en eventuell ökad brottslighet i samhället i stort, vilket i så fall är en naturlig förklaring till ökningen och därmed inte ska kunna tas till intäkt för införandet av taxor i dessa fall.

Konkreta synpunkter inför ändring i förundersökningskungörelsen

Den föreslagna lydelsen i 14 e § förundersökningskungörelsen innebär att om förundersökning avslutas utan att åtal har väckts i mål där offentlig försvarare eller målsägandebiträde förordnats, ska domstolen underrättas om (1.) datum för förhör, (2.) mellan vilka klockslag förhör har pågått med angivande av pauser som överstiger 15 minuter, och (3.) formen för den offentliga försvararens eller målsägandebiträdets närvaro.

Punkten (2.), kräver enligt Advokatsamfundet särskilt tydliga riktlinjer till den som är ansvarig för att nedteckna och rapportera förhörstiden. Överväganden om vad som ska anges som start- och sluttid för ett förhör, samt överväganden angående hur taxan ska bestämmas, kräver förståelse för hur en ”vanlig” förhörssituation brukar gå till och vilket för- och efterarbete som krävs av en offentlig försvarare eller målsägandebiträde.

Ett ”normalt” försvararuppdrag av mindre komplicerad beskaffenhet ser ofta ut på följande sätt. En offentlig försvarare förordnas, försvararen tar därefter kontakt med utredaren och klienten för att diskutera eventuella frågor inför förhöret. Ett möte bokas därefter ofta in med klienten (om klienten önskar det) inför polisförhöret där man går igenom hur förhöret kommer gå till och förbereder försvaret. En person som kallats till polisförhör misstänkt för brott är ofta nervös och har många frågor varför ett möte innan förhöret normalt är nödvändigt. När det är dags för polisförhör träffar försvararen ofta klienten en stund innan den utsatta förhörstiden för att kunna besvara eventuella frågor. Väl i förhørsrummet följer vanligtvis några minuter av inledande samtal mellan försvararen, klienten och utredaren. Därefter ska den misstänkte delges sina rättigheter enligt 12 § förundersökningskungörelsen, vilket kan ta tid, särskilt om rättigheterna ska översättas via tolk. Därefter delges brottsmisstanken. En lång brottsmisstanke kan ta lång tid att delge, särskilt om den ska översättas eller om den

misstänkte har svårigheter med att förstå innebörden av brottsmisstanken. När försvararen och den misstänkte fått reda på brottsmisstanken är det vanligt att man tar en paus i förhöret för att låta försvararen och den misstänkte samtala i enrum. Detta enrumssamtal kan variera i längd utifrån klientens behov av rådgivning. När samtalet är klart börjar utredaren ställa sina frågor och antecknar ofta sina frågor och svar på dator. När alla frågor är ställda brukar utredaren läsa upp sina anteckningar från förhöret och den misstänkte får då möjlighet att korrigera eventuella missförstånd. Inte sällan kommer utredaren på nya frågor i samband med uppläsningen och det blir många gånger som att förhöret fortsätter även under uppläsningen. När uppläsningen är klar och alla tillägsfrågor är ställda och missförstånd korrigerade, antecknar utredaren ”Uppläst och godkänt” längst ner i protokollet från förhöret. Till sist ställer utredaren ofta frågor om inkomst m.m. (dagsbottsavgifter) och informerar den misstänkte om förenklad delgivning och låter den misstänkte skriva under en blankett om att informationen är mottagen. Efter förhöret är det vanligt att den misstänkte har frågor till sin offentliga försvarare.

Uppdraget som målsägandebiträde ser ofta ut på liknande sätt, med behov av stöttning och eventuellt möte inför polisförhöret (med eventuell diskussion om stödbevisning m.m.) samt stöttning för att målsäganden ska orka ta sig igenom förhörssituationen.

Advokatsamfundet anser att det i brist på tydliga instruktioner, finns en överhängande risk för att olika utredare kommer ange förhörets start- och sluttid till olika tidpunkter, beroende av vilket ”moment” i förhörssituationen utredaren själv upplever som start och slut. Advokatsamfundet är av uppfattningen att om taxa ska införas som baseras på förhörstiden, så bör tiden börja räknas från och med uppgjord mötestid inför förhöret, till dess att förhöret är ”uppläst och godkänt” och utredaren har nedtecknat dagsbottsavgifterna och informerat om förenklad delgivning, eller enkelt sagt – från att den misstänkte eller målsäganden går in i förhörsrummet till dess att parterna lämnar förhörsrummet.

Vad gäller angivandet av pauser överstigande 15 minuter är det vidare viktigt att det framgår om paus har tagits för överläggning mellan försvarare/målsägandebiträde och klient, då sådana pauser i så fall inte bör vara exkluderade från den tid som ingår i taxan.

När Domstolsverket ska bestämma nivåerna för taxan är det vidare viktigt att ta i beaktande det för- och efterarbete som ofta följer av närvaro vid ett polisförhör, så att den offentlige försvararen och målsägandebiträdet får betalt för skäligt för- och efterarbete genom den ersättning som utgår enligt taxan.

Det är också av stor vikt att det klargörs i vilka situationer det kan finnas skäl att frångå taxan. I regel bör det alltid finnas skäl att frångå taxan om en misstänkt tillsammans med sin offentliga försvarare har kallats till slutdelgivning för att gå igenom förundersökningsprotokollet, titta på uppspelning av eventuella barnförhör, samt beredas möjlighet att inkomma med erinran över förundersökningen.

Avslutningsvis anser Advokatsamfundet att det måste klargöras om de nya bestämmelserna om taxa i förordnandemål ska tillämpas endast på uppdrag där förordnande har skett efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna, eller om taxan ska vara tillämplig på fall där förordnande av offentlig försvarare eller målsägandebiträde har skett innan den 1 januari 2023. Advokatsamfundet anser att de nya reglerna bör tillämpas på fall där förordnandet har beslutats efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander